

ОД РИМСКЕ ПОЛИТИКЕ ДО ХРИШЋАНСКЕ ТЕОЛОГИЈЕ

– трансформација савремене политичке терминологије у нову теолошку терминологију у 1. посланици Солуњанима Апостола Павла – **

Јоанис Каравидопулос*
Теолошки факултет у Солуну

Апстракт: Приложени текстови нуди један начелан преглед употребе политичке терминологије у 1. посланици Солуњанима Апостола Павла. Сажети преглед одабраних места показује да апостол свесно користи владајућу политичку терминологију тога времена у свом теолошком речнику. Хришћанска теологија је од самог почетка била политичка: нова стварност у коју су хришћани позвани да живе очекујући Други долазак Христов у директној је позицији са политичким реализацијама овога света. Циљ таквог посматрања је да теолошки исказ учини савременим и ефективним, што би увек требало да буде његова кључна особина.

Кључне речи: политичка терминологија, 1. Солуњанима, Господ, присуство, појава, одговор, ношење венца

У овом кратком чланку представићу извесне аспекте начина на који се Апостол Павле бави политичком теологијом и терминологијом римских званичника у Солуну. То ћу учинити на основу 1. посланице Солуњанима Светога Ап. Павла која је хронолошки први текст Новог Завета и уопште најранији хришћански спис.

* karavido@theo.auth.gr

** Наслов изворника: Ioannis Karavidopoulos, "From Roman Politics to Christian Theology: The Transformation of the Contemporary Political Terminology into a New Theological Terminology in St. Paul's First Letter to the Thessalonians", *Sacra Scripta* IX, 2 (2011), 143–148.

На тај начин биће показано да први хришћански спис не садржи један погодан етички или морални систем или једну лојалну и умирујућу идеологију, нити пак неку утопијску философију која се односи на будуће догађаје. Напротив, ради се о тексту који се са пуно осећаја и охрабривања бави темама свакодневног живота грађана једног града римске империје у коме живе ревносни верници нове вере који су истовремено свакодневно изложени изазову терминологије – и не само терминологије – римске политичке атмосфере која прожима све аспекте живота тога времена.

Порука коју Свети Апостол Павле, заједно са Силваном и Тимотејем, посредује првим европским градовима, Филипима и потом Солуну, односи се не само на очекиваног Сина Божијег, „који нас је избавио од гнева Божијег који долази“, него такође и на служење „истинитом и живом Богу“ (1. Сол. 1, 9) у једном негостољубивом и непријатељском свету овога времена. Није тешко замислити колико је било тешко и рискантно служење живоме Богу у једном свету у коме су богослужење императору и римска пропаганда везана за императора достигли свој врхунац, како показују историјски и археолошки налази из онога времена.

Амерички теолог Холанд Л. Хендрикс [H. L. Hendrix] у својој (необјављеној) докторској дисертацији одбрањеној на Универзитету на Харварду под насловом *Thessalonians honor the Romans*² указује и вреднује следеће налазе. Један запис датиран на 148. г. пре Христа (тј. из периода коначног покоривања Македоније под римску власт) наводи „једног свештеника Зевса ослободитеља и Рима“. Други запис из 42. године пре Христа наводи „једног свештеника Рима и римских добротинитеља“. Трећи запис наводи „једног свештеника и организатора Августових игара“. Служење Риму је евидентно и на кованом новцу. Бронзани новчић из Солуна из Августовог времена показује главу цезара са јасном титулом БОГ. Истраживања стручњака су показала да су у многим случајевима локалне власти биле ревносније у наметању богослужења императору од самих римских власти.³ Један мали храм саграђен на Акропољу у Атини у част Августа у току првих година његове владавине сведочи управо о тој склоности. Интегрисање богослужења императору у локална богослужења догодило се и у Македонији. Налази у Солуну откривају како интеграцију култа императора у локална богослужења, тако и уздизање императора на ниво универзалног божанства, посебно у периоду пре Константина

² Необјављена дисертација, предата јануара 1984.

³ H. Koster, "The imperial worship in Greece. On the basis of the archeological findings", *Δελτίον Βιβλικῶν Μελετῶν* 12 (1983), 7.10.

Великог. Само један поглед у Галеријев славолук у Солуну довољно је убедљив доказ за то.

У истраживању се појавило питање да ли је богослужење императору у Македонији почело у време репресије преврата Андрискога 148. г. пре Христа, или у време Јулија Цезара, или у време његовог посинка Октавијана Августа. Препустимо ову тему експертима (упућујемо на горе наведену Хендриксову тезу и М. Керијеву *Romans History*⁴).

Оно што нас овде интересује је да је император био сагледаван као „Спаситељ“ (Σωτήρτες) који доноси „мир“ (εἰρήνη) и „сигурност“ (ἀσφάλεια) својим поданицима и чије је „присуство“ (παρουσία) и „појава“ (ἐπιφάνεια) гарант мирног живота грађана империје. Да ли смемо да претпоставимо да пишући: „Јер када говоре: ‘мир је и сигурност’, тада ће наићи на њих изненадна погибија“ (1. Сол. 5, 3), Свети Павле алудира на римске политичке слогане и крилатице које су биле у оптицају у Солуну – или им се чак јасно супротставља? Нећемо искључити ову могућност, иако многи истраживачи у овој фрази Светог Павла виде апокалиптичко утемељење, а други је тумаче указујући на неке пророчке гласове: „зато што прелестише народ мој говорећи: мир је“ (Језек. 13, 10), „Ридајте јер је близу дан Господњи; доћи ће као пустош од Свемогућега ... и они ће се препасти, муке и болови спопашће их, мучиће се као породиља“ (Ис. 13, 6–8).⁵ Ни у ком случају не доводимо у сумњу старозаветно и нарочито пророчко утемељење горе наведене фразе Светог Павла; нити сумњамо да Апостол има у виду одговарајуће речи Господње. Међутим, сматрамо да ова фраза, која нас природно подсећа на одговарајући говор Христов или на речи из Старог Завета – или чак и потиче од њих –, највероватније опонира многохваљеном римском миру (*Pax Romana*) и сигурности коју он обезбеђује. Ову другу реч, „сигурност“, Свети Павле нигде више не користи, осим у наведеном тексту 1. Солуњанима. Пошто је могуће да империјална сигурност буде праћена наглом деструкцијом, Свети Павле поручује Солуњанима у своме другом писму: „Нека би вам сâм Господ који је наш извор мира, даровао мир у сва времена и у свакој прилици“ (2. Сол. 3, 16).

У сваком случају, појмови „Господ“ (Κύριος), „присуство“ (παρουσία), „сусрет“/„излагање у сусрет“/„сретање“ (ὕπαντησις), које можемо срести у тексту 1. Сол. 4, 12–18, довели су хришћане у снажну опозицију римској империјалној идеологији.⁶

⁴ Види М. Cary, *Roman History* (грчки превод Н. Сурлис), 1960, том 2, 199.

⁵ В. Rigaux, *Les Epîtres aux Thessaloniens* (Etudes Bibliques), 1956, 558.

⁶ Ерик Петерсон [Erik Peterson] је био први који је скренуо пажњу на хеленистичко утемељење појма „ἀπάντησις“ у 1. Сол. 4, 17. Види његову студију: „Die Einholung des

Што се тиче појма „Господ“, иако је став да он потиче из старозаветног утемељења Павлове мисли у суштини тачан, јасно је да приликом употребе овог појма хришћанска црква супротставља Исуса Христа разним господима, било императорима било божанствима незнабожачког света.

У сваком случају, појмови „присуство“, „појава“, „сусрет“ у грчко-римском свету повезани су са религијским животом грађана и нарочито посетом политичких вођа једног града. Јосиф, описујући присуство и посету Тита у Антиохији, као и његов „сусрет“ са Антиохијцима бележи: „А када су Антиохијци сазнали да се Тит приближава граду, не могавши од радости да се задрже да чекају унутар зидина, пожурише му у сусрет више од тридесет стадија, и то не само мушкарци, већ изађоше из града жене и деца. Када га угледаше како се приближава, стадоше уз пут са обе стране, испружише му руке за поздрав и узвикујући разне поздраве испратише га у град. Уз све своје поздраве упутили су му пак молбу да избаци Јевреје из града“.⁷

Када је неком другом приликом средином 2. века пре Христа краљ Атал, Филометер и Бенефактор (Атал III, 138–133. г. пре Христа) био у посети граду Пергаму, градско веће је донело следећу одлуку: „Када он стигне у наш град свих дванаест богова да буде крунисано венцима, а свештеници и свештенице да отворе храмове и запале тамјан и да се моле да богови сада и увек подаре здравље, спасење, победу и моћ краљу Аталу Филометеру и Бенефактору на тлу и на мору ... и свештеници и свештенице предвиђени законом и војсковође и старешине и званичници игара који носе венце пре почетка игара да му изађу у сусрет ... носећи светле одежде и крунисани венцима“. Једном сличном приликом „градско веће имајући у виду њихову посету (неких римских званичника) као најрадоснију ствар, свечано налаже (локалним) вођама да донесу одлуку да се одржи дочек (сусрет) за добродошлицу“.⁸

„Сусрет“ који се наводи у горе наведеним документима је технички термин из онога времена (углавном од времена Птолемеја до 2. века после Христа) који означава долазак и посету цезара или разних званичника одређеном граду, посету која подразумева припрему домаћина и трошкове. Из тог разлога се Изидин свештеник у једном

Kyrios“, *Zeitschrift für Systematische Theologie* 1 (1930), 682–702. Види такође одбацивање ове тезе – по мом мишљењу неуспешно – код R. Cosby, „Hellenistic Formal Reception and Paul’s Use of ἀπάντησις in 1 Thess 4,17“, *Bulletin for Biblical Research* 4 (1994), 15–34.

⁷ Јосиф Флавије, *Јеврејски раџ* 7, 100–103. Енглески превод: Josephus, *Jewish War* (прев. Н. Thackeray), Loeb Classical Library.

⁸ W. Dittenberger, *Sylloge Inscriptionum Graecarum* 2, 798, 16с.

граду жали „да нас они обавезују да им припремимо присуство“ (ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς παρουσίας αὐτοῖς ποιῆσθαι).⁹

Закључујем ово кратко навођење савремених сведочанстава са једним Јосифовим текстом у коме се налазе појмови који нас интересују појављују заједно: „присуство“ (παρουσία), „сусрет“ (ὕπαντησις) и „венац“ (στέφανος).

Он описује сусрет између јудејског првосвештеника са Александром Великим, када се македонски цар приближавао Јерусалиму и када се првосвештеник Јад нашао у недоумици шта да чини. „А Бог послушавши ове молитве посети Јада у сну којем се препустио након принесених жртава, и подстакну га да пронађе храбрости украси град венцима (στεφανοῦντας τὴν πόλιν) и отвори капије и изађе пред њих (ποιῆσθαι τὴν ὑπάντησιν), а да се народ одене у белу одећу, а он и свештеници у хаљине које прописује Тора, не плашећи се никаквих лоших последица по њих, пошто се Бог стара о њима. И тако, након што се подиже из сна, Јад се веома обрадова и објави свима поуку коју је примио од Бога. И потом је све урадио у складу са сном и остаде у приправности чекајући долазак цара (τὴν τοῦ βασιλέως παρουσίαν ἐξεδέχεται)“.¹⁰

Ова терминологија одзивања и код Светог Јована Златоустог када тумачи 1 Сол. 4, 12с. Он пише: „А то је због тога што када цар долази у посету часни људи излазе му ван града у сусрет, док осуђеници остају унутар града чекајући судију“.¹¹ Насупрот господима римске власти чијем „присуству“ представници града излазе напоље у сусрет, Свети Павле поставља једног Господа Исуса Христа, приликом чијег очекиваног другог „присуства“ ће људи, живи и мртви, изаћи напоље да га „сретну“ (4, 17).

Још једна тачка могуће алузије: у току „сусрета“ грађана са долазећим царом или вођом доминира радосна атмосфера, током које домаћини носе венце или даривају венац поштованом посетиоцу. Међутим, венац којим се Павле хвали повезан је са другачијом врстом „присуства“: „Јер ко је наша нада или радост или венац хвале? Зар нисте то ви пред Господом нашим Исусом Христом о његовом доласку? Јер сте ви наша

⁹ W. Dittenberger, *Oriens Graeci Inscriptiones Selectae*, No. 139 (1960, том 1, 220). С тим у вези види А. Deissmann, *Light from the Ancient East*, енглески превод L. Strachan, 1965, 368–369.

¹⁰ Јосиф Флавије, *Јеврејске стшарине* 11, 327–328. Јосиф често користи речи ἐπιφάνεια (појава) и παρουσία (присуство) као синониме. Уп. на пример *Јеврејске стшарине* 2, 339; 3, 310; 12, 136; 18, 286 итд.

¹¹ VIII беседа на Сол. (PG 62, 440). Види такође беседу на Вазнесење Господње (PG 50, 450–451): „Зато што, као и у случају царског уласка у град, с једне стране они који врше високу службу, имају власт и част, пошто су изашли ван града и стоје испред града, срећу га, док осуђеници и они који су кажњени чекају унутра да се цар изјасни.“

слава и радост“ (1. Сол. 2, 19). И он не оклева да то каже, пошто Солуњани већ то знају: „Јер, као што знате, никада не наступасмо ради ласкања, нити због похлепе – Бог је сведок; не тражећи славе од људи, ни од вас, ни од других“ (1. Сол. 2, 5–6). Да ли је могуће да је и ово алузија на један акт супротан римским освајачима и локалним властима? Ова претпоставка је неизбежна, пошто, непосредно затим, Апостол додаје: „Јер ви, браћо, памтите труд наш и напор; јер дан и ноћ радећи не бисмо на терету никоме од вас ... храбрили смо вас и сведочили вам да се владате достојно Бога, који вас призва у своје царство и славу“ (1. Сол. 2, 9–12).

Свети Павле не само да алудира на политичку терминологију у Солуну, већ јасно заузима став, правећи контраст између римских „господа“ и Господа Исуса Христа, између „присуства“ римских званичника и присуства Господа Исуса Христа као судије очекиваног од верника, између „сусрета“ римских грађана и сусрета васкрслих хришћана, између „ношења венца“ у току сусрета са императором и њиховог сопственог „венца славе“, што није ништа друго до његов понос Солуњанима у присуству Господа.

Свакако, ова опозиција Светог Павла владајућој политици имала је своје последице по Апостола и његове следбенике. У Солуну су га Јевреји оптужили пред градским главешинама на следећи начин: „Ови што побуњују цео свет дођоше и овде ... и сви раде против цезарових заповести, говорећи да има други цар, Исус“ (Дап. 17, 6–7). „Од тренутка када је Павле крочио у Македонију, Лукина приповест ставља политички фактор у први план“. ¹² „Другде, мисионари су били затварани или им је било помогнуто да преко ноћи напусте град. Свуда је било потешкоћа. Ипак, Еванђеље се, упркос свим препрекама, постепено ширило према средишту империје, према самом Риму. Као мала војска, као један од значајних знакова историје, мисионари су се суочавали са свим врстама авантура на своме путу од истока ка западу и пошто су стигли у Рим чини се као да је њихов долазак тамо наговестио крај цезара“. ¹³

* * *

Ако библијска реч, и као њен наставак реч Цркве и њене теологије данас, није реч која одговара на модерне слогане и крилатице, то значи да њено тумачење или тачније њени тумачи угодно почивају на венцима прошлости. Суочавање модерне ситуације са аутентичном поруком речи Божије, а не њено заштитно прилагођавање у циљу наше

¹² S. Agouridis, “St. Paul’s expulsion from Philippi together with his companions (Acts 16,11–40)”, (на грчком) *Δελτίον Βιβλικῶν Μελετῶν* 13 (1984), 8.

¹³ S. Agouridis, “St. Paul in Athens (Acts 17,16–34)”, (на грчком), *Δελτίον Βιβλικῶν Μελετῶν* 14 (1985), 39.

сопствене сигурности, укључује ризик од одбацивања, прогона и злостављања, исто као што је и Свети Павле био прогнан из Солуна или као што је, по локалној традицији, био ишибан док је био везан за једну стену¹⁴ – потпуно исто као што су храбри проповедници Божије речи били гоњени у току историје Цркве.

Са енглеској превео
гр Предрај Драгишиновић

Библиографија:

- Јосиф Флавије, *Јеврејски раџ* (Loeb Clasical Library).
Јосиф Флавије, *Јеврејске сџарине* (Loeb Clasical Library).
Св. Јован Златоусти, *VIII беседа на Сол.* (PG 62).
Св. Јован Златоусти, *Беседа на Вазнесење Госџође* (PG 50).
H. L. Hendrix, *Thessalonians honor the Romans* (ThD diss., Harvard 1984).
M. Cary, *Roman History* (грчки превод Н. Сурлис), 1960, том 2.
B. Rigaux, *Les Ep̄tres aux Thessaloniens* (Etudes Bibliques), 1956.
Erik Peterson, „Die Einholung des Kyrios“, *Zeitschrift für Systematische Theologie* 1 (1930), 682–702.
R. Cosby, „Hellenistic Formal Receptions and Paul’s Use of ἀπάντησις in 1 Thess 4,17“, *Bulletin for Biblical Research* 4 (1994), 15–34.
W. Dittenberger, *Sylloge Inscriptionum Graecarum* 2, 1983.
W. Dittenberger, *Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae* (1960, том 1).
A. Deissmann, *Light from the Ancient East*, енглески превод L. Strachan, 1965.
I. Fountoulis, *Reason Endowed Worship* (на грчком), 1971.
H. Koster, „The imperial worship in Greece. On the basis of the archeological findings“, *Δελτίον Βιβλικῶν Μελετῶν* 12 (1983).
S. Agouridis, „St. Paul’s expulsion form Philippi together with his companions (Acts 16,11–40)“, (на грчком) *Δελτίον Βιβλικῶν Μελετῶν* 13 (1984).
S. Agouridis, „St. Paul in Athens (Acts 17,16–34)“, (на грчком), *Δελτίον Βιβλικῶν Μελετῶν* 14 (1985).

Примљено: 6.6.2012.
Исправљено: 18.7.2012.
Одобрено: 30.7.2012.

---

¹⁴ У вези са овом традицијом која се наводи код светог Симеона, последњег солунског архиепископа пре пада Цариграда у 15. веку види I. Fountoulis, *Reason Endowed Worship* (на грчком), 1971, 41–142.

FROM ROMAN POLITICS TO CHRISTIAN THEOLOGY: THE TRANSFORMATION OF THE CONTEMPORARY POLITICAL TERMINOLOGY INTO A NEW THEOLOGICAL TERMINOLOGY IN ST. PAUL'S FIRST LETTER TO THE THESSALONIANS

Ioannis Karavidopoulos

School of Theology at Aristotle University of Thessaloniki

Summary: *This article presents certain aspects of the theological manner in which St. Paul in his first letter to the Thessalonians deals with the political theology and terminology of the Roman officials of Thessaloniki. The terms to which we refer are: "Lord", "presence", "appearance", "response" and "wreath-bearing". These terms relate, in the Greco-Roman world, especially in the writings of Josephus and in the Greek Inscriptions, to the religious life of the citizens and mainly to the visit of kings and leaders of a certain town. St. Paul does not merely allude to the political terminology in Thessaloniki, but also clearly takes a stand, by contrasting the Roman "lords" with the Lord Jesus Christ, the "presence" of the Roman officials to the Presence of the Lord Jesus Christ as Judge, anticipated by the faithful, the "response" of Roman citizens with the meeting of the resurrected Christians, the "wreath-bearing" during the meeting with the Emperor with his own "wreath of glory", which is his pride about the Thessalonians on the Presence of the Lord.*

Key words: *Political theology and terminology of the Roman officials in St. Paul's time; First Letter to the Thessalonians; "Lord"; "Presence"; "Appearance"; "Response"; "Wreath-bearing"*